

עניין: דינא דמלכותא דינא ומתן תורה

פרשת דרכים דרוש כב

ומראה דזה יובן עם מה שכתב הר"ן בפרק ד' נדרים עלה כח. עלה דההיא דשמואל דאמר דינא דמלכותא דינא וז"ל וכתבו התוספות דדוקא במלכי האומות אמרינן דינא דמלכותא דינא מפני שהארץ שלו ויכול לומר להם אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ, אבל במלכי ישראל לא לפי שארץ ישראל כל ישראל שותפים בה, ע"כ. והנה אם ארץ ישראל לא היתה מוחזקת בידינו מכח מתנת אברהם אלא שעכשיו היה ה' נותנה לנו, פשיטא דלא היה מועיל לנו טענת אונס, דתיפוק ליה שאנו מחוייבים לשמור ולעשות כל מה שצונו משום דדינא דמלכותא דינא, אך אם מה שאנו זוכים בא"י הוא מכח שזכה בה אברהם ואנחנו באים מכח ירושה, א"כ לא שייך דינא דמלכותא דינא דומיא דמלכי ישראל, שהרי לא נתן ה' עכשיו שום דבר מחדש, ולא נשאר לנו חיוב לקיים את התורה אלא מצד קבלתנו ולזה יש טענת אונס.

ולפי דברי מהרי"ק ז"ל נאמר באופן אחר, אך נקדים עוד טעם אחר למה גבי שבע מצות בני נח לא שייך טעמא דאונס, והוא עם מ"ש הרא"ש בפסקיו⁴⁹ עלה דההיא דאמר שמואל דינא דמלכותא דינא, שכתב בשם ר"ת ז"ל דהיינו כשהמלך משה גזרותיו על כל בני מלכותו, והביא ראייה מהא דתנן בגיטין⁵⁰ לא היו סיקריקון ביהודה כו'. ואף שהרא"ש שם דחה ראייה זו, מכל מקום לענין דינא ס"ל כר"ת דאמרינן דינא דמלכותא דינא בדבר הכולל לכל בני מלכותו, וכמו שנראה מדברי הטור סי' שסט יע"ש.⁵¹ אם כן איפא גבי שבע מצות בני נח שהיא גזרה כוללת לכל העולם פשיטא דלא מהני טעמא דאנוסים היינו, דתיפוק ליה משום דינא דמלכותא ואם לא היו מקבלים עליהם היו מחוייבים לשמור ולקיים שבע מצות בני נח משום גזרת מלך, אבל גבי שאר מצות שאינם אלא לישראל לא שייך דינא דמלכותא,⁵² ואם

במסכת שבת דף פח. וז"ל ויתיצבו בתחתית ההר³ א"ר אבדימי בר חמא מלמד שכפה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא. ופרש"י מכאן מודעא רבה, שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה שקבלוה באונס. וכתבו והנה חוץ מדרכנו אפשר ליישב, וקודם כל דבר נקדים דמאי דאמרינן מכאן מודעא רבה לאורייתא, דהא לא שייכא מודעא אלא כמי שאנס את חברו לעשות איזה דבר שלא כרצונו, אבל מלך שמצוה לעבדו שיעשו כך וכך הרי הם מחוייבים לעשותו ואין כאן טענת אונס. דהא קי"ל⁴⁸ דינא דמלכותא דינא וכל שכן דינא דמלך מלכי המלכים יתברך שמו, ואם כן אם ה' אנס את ישראל שיקבלו לשמור ולקיים תרי"ג מצות מה מודעא יש כאן שהרי מחוייבים הם לשמור מצות מלכם, והרשב"א כתבנו דבריו לעיל נרגש מזה וז"ל, ואם נאמר שנענשו מפני שעברו על מצות מלכם אם כן בטלה מודעא זו, ע"כ דבריו. ולא ידעתי למה לא יקשה לפי האמת דבטלה מודעא זו, משום דהם נענשים על מה שעברו על גזרת מלכם וקי"ל דינא דמלכותא דינא.

שכן דינא דמלך מלכי המלכים יתברך שמו, ואם כן אם ה' אנס את ישראל שיקבלו לשמור ולקיים תרי"ג מצות מה מודעא יש כאן שהרי מחוייבים הם לשמור מצות מלכם, והרשב"א כתבנו דבריו לעיל נרגש מזה וז"ל, ואם נאמר שנענשו מפני שעברו על מצות מלכם אם כן בטלה מודעא זו, ע"כ דבריו. ולא ידעתי למה לא יקשה לפי האמת דבטלה מודעא זו, משום דהם נענשים על מה שעברו על גזרת מלכם וקי"ל דינא דמלכותא דינא.

ערבי נחל ואתחנן דרוש י

ובזה יש להבין מהו לשון נתינת התורה, וכאמרנו (נלכח המורה) נותן התורה. וכן אומרו על התורה (כ"מ ע'): לא בשמים הוא (ל), כבר נתנה לנו. והלא לכאורה כל התורה אינה רק גזירת מלך על עבדיו והודיעם גזירותיו, ומהו ענין נתינה, ואיך שייך לומר לא בשמים היא, הרי אדרבא עיקרה בשמים היא, רק שהודיע ג"כ לנו למען נדע מה הן גזירותיו.

אך הענין הוא להודיע שאין זה כענין גזרת מלך על עבדיו לעשות איזה דבר, שלא ימלט מעשה ההוא רק באחד מב' פנים, או שהוא טובת המלך ואין לעבד שום טובה מעשיה זו, לכן נותן לו המלך שכר על עשייתו. או שאין במעשה ההוא גם טובת המלך, רק גזר עליו עבודה למען ידע כי הוא עבדו, אבל גוף המעשה בחנם, ואעפ"כ נותן לו שכר, והשכר הוא רק הסכמי שהסכים המלך שמי שיעשה מעשה זה יתן לו שכר, משא"כ עניני מצות התורה אינו כך, אלא שכר מצוה הוא המצוה בעצמה, שממשיך איש הישראלי בצנור זה על עצמו תענוג רב ונפלא, ולכן הוכרח למסור התורה לנו בנתינה ומסירה, שהתורה וכל הכח והחיות אשר בקרבה הוריד משמים ונתנה לנו, משום הכי אומות העולם שלא ניתן להם התורה אין כח בידם להמשיך לעצמם איזה תענוג על ידי קיום המצוה, והבן היטב, והרי כל זה טעם מספיק לשאין מקום למודעא.